

Kulturna, društvena i znanstvena djelatnostnost Josipa Andrića (2)

Doprinos Josipa Andrića crkvenoj glazbi

Rozina Palić-Jelavić, Zagreb

SAKRALNI OPUS (između nominalno poznatih i dostupnih skladbi)

Dosad istraženi podaci o poznatoj i/ili dostupnoj notnoj građi crkvenoga opusa Josipa Andrića mogli bi svjedočiti o zapravo znatno manjem broju (sačuvanih) skladbi nego što ga je sam autor bio iznio u citiranom članku i što su ga bili spominjali drugi pisani, također u ovom tekstu citirani izvori. Naime, kao što je u nekima od njih bilo naznačeno, većina zacijelo nevelikih (osobito mladenačkih) djela ostala je u rukopisu a tek je manji dio bio tiskan ili umnožen na neki drugi način. Uvidom autorice ovih redaka u 50-ak (popisa) arhiva pjevačkih društava (6), župnih crkava (4), katedrala (5) i samostana (20 franjevačkih, dva benediktinska i jedan uršulinski), posebnih zbirki (6) i arhiva muzeja (6)¹, na posljetku i pregledom tiskanih zbirki i pjesmarica² te tiskanih notnih priloga u časopisima³ potkrijepila se spoznaja da su od nominalno poznatih naslova, danas dostupna tek dva rukopisa najranijih skladbi i još poneka tiskom objavljena djela. Dakle, riječ je o sljedećim rukopisnim i tiskanim notnim izvorima:

• AVE, MARIA!

“Alt i tenor uz pratnju orgulja”
Potpis: “Jos. Andrić VII. gimn.”;
rukopis

• AVE, MARIS STELLA

“Za muški zbor” op. 20, br. 1
Potpis: “Jos. Andrić VII. gimn.”;
rukopis

• KRALJICI

Djelo je označeno kao *melodram za glasovir* što ga je, posvetivši ga svojoj

supruzi Stanki rod. Heneberg, uglazbio Andrić 1922. godine u slavu Majke Marije, na tekst Nedjeljka Dugonjića-Vrhovčića. O toj je skladbi, oblikovanoj na način “neke vrste” ronda u kojem je obrađeno “par lijepih motiva”, bilo stanovitih natuknica u onodobnom tisku (i to 1937., u godini kasnijeg tiskanja djela ili pak prigodom ponekih njegovih izvedbi).

Štoviše, melodram *Kraljici* dočekan je s pohvalom, jer nas je “poznati hrvatski muzički kritik i kompozitor opet (...) obdario sa jednim novim djelom i to baš onim, kojih djela najviše trebamo kod raznih priredbi.” Uz daljnje podatke o djelu, istaknuto je kako je “dao naš kompozitor muziku punu religioznosti, koja odgovara spomenutom tekstu, i to za klavir. Izvedba ne traži tehničkih poteškoća, vrijedna je preporuke osobito našim đačkim organizacijama, da je izvode prigodom svojih svečanih akademija.”⁴

Nepretencioznost i prilagođenost djela širokoj publici otvorila je mogućnost njegove češće izvedbe. Tako je prema svjedočenju Andrićevih suvremenika i prijatelja (Ante Sekulića) djelo bilo uspješno izvedeno u Subotici, s čijom je biskupijom (tajnikom Večerinom, te župnikom Andrijom Kopilovićem) Andrić bio surađivao; skladba je – u prepjevu slovačkoga pjesnika, franjevca Stanislava Veigla – također bila izvedena i 1939. godine na duhovnom koncertu u Bratislavi, posvećenome stvaralaštvu o. Bernardina Sokola.

• MUČENIČE KRISTOV / *Sv. Nikoli Taveliću: Mučeniče Kristov*

Djelo je (u tiskanim izdanjima) ostvareno u dvije, doduše vrlo jednostavne verzije: *a verzija* koja donosi jednoglasnu melodiju⁵ i *b verzija* kao dvoglasje uz orguljsku pratnju (s uvodom i završetkom Anđelka Klobučara)⁶

• BI. NIKOLI TAVELIĆU

Pod tim se naslovom nalaze dvije pjesme za mješoviti zbor⁷

• ISUS TE DANAS SVOJIM RUKAMA PRIVUKAO SEBI / *Isus te danas privukao Sebi*; motet za četverglasni mješoviti zbor⁸ na tekst Alekse Kokića

• OVO JE DAN op. 130, br. 2 psalam 117 za alt solo i orgulje⁹

• MLADOMISNIKU za četverglasni mješoviti zbor

S obzirom na to da je u Andrićevu opusu očito bilo »preko 50 skladbi isključivo duhovne naravi, među kojima su i tri mise i Te Deum,«¹⁰ a kasnije – prema autorovim riječima te njegovu rukopisnom/strojopisnom popisu i više od toga (oko 70)¹¹ – valjalo bi ustvrditi da se zasad ta opsegom velika ali namjenom i sadržajem zacijelo slična i jednostavna građa, mogla sagledati na temelju samo nekih od navedenih skladbi, inače različitih po vrsti i izvodačkom sastavu (solo popijevki, zborova, odnosno glasovirskih djela).

NOMINALNO POZNATE SKLADBE SAKRALNE TEMATIKE

- **op. 4 – Ave Maria**
za sopran, mješoviti zbor i orgulje (travanj 1910.), tiskana u dačkom listu *Slavonac*: god. III, br. 5, svibanj 1911.
- **Nadgrobnica**
za bariton solo i muški zbor
- **op. 12 – Četiri muška zbora:**
Pred Marijinim oltarom (1912., 1913., 1914.)
- **op. 16 – Tri crkvena mješovita zbora**
Griješniče jadni
Zlatnih krila (uz pratnju trombona)
U slavu Srca Svetog (1912.)
- **op. 24 – Dva ofertorija za muški zbor**
- **op. 33 – Missa in honorem B. Mariae Virginis** (Morović, 1913.) poslana na natječaj *Sv. Cecilije*
- **melodram Kraljici** (1922., izveden na akademiji u Jeronimskoj dvorani 1937.) – postoji tiskani notni zapis
- **op. 81 – Šest pjesama za dva glasa, mješoviti pjevački zbor i orgulje:**
Pjesme svetim Hrvatima ([Sv. Nikoli Taveliću], Blaženom Marku Križevčaninu, Blaženoj Ozani Kotorškoj, Blaženom Augustinu Kažotiću) između 1937. i 1947. godine
- **op. 108 – Tri Marijanske pjesme za glas i orgulje:**
Zdravo Marijo
Zdravo Kraljice (1946.)
Spomeni se (Split 1951.)
- **Pod zaštitu Tvoju**
- **op. 111 – Oče naš za glas i orgulje**
- **op. 115 – Dvije meditacije za orgulje:**
Prvi susret s Isusom
Meditacija o Svetom Nikoli Taveliću (iz 1946.)
- **op. 125 – Missa in honorem Sv. Nikoli Taveliću** za mješoviti zbor i orgulje
- **op. 130 – Tri psalma za glas i orgulje:**
Zašto se bune narodi, psalam 2
Ovo je dan, psalam 117 – postoji tiskani notni zapis
Poklikni gospodu, psalam 99

- **op. 150 – Osam Marijanskih pjesmama:** *Uz večernje zvono* za jedan glas i dva glasa uz orgulje
- **Svetačke pjesme:** za duet, zbor i orgulje posvećene: Sv. Antunu, Sv. Jurju, Sv. Petru i Pavlu, Sv. Mariji Tezezi, Sv. Petru Fourieru, Slavenskim apostolima, Bl. Bernardici
- **op. 204 – Te Deum** za tenor (sopran), mješoviti zbor i orgulje (ožujak 1954.)
- **Stabat Mater** (nedovršena kantata za ženski zbor i orgulje)

Pretpostavka, dakle, da su Andrićevi rukopisi u cijelosti, pa tako i oni što su se odnosili na crkvenu glazbu ostali negdje zametnuti, odnosno teško dostupni, dijelom zagubljeni ili možda izgubljeni, činila bi se za sada jedino mogućom i jedino prihvatljivom.

Premda se moglo očekivati da je rukopisna glazbena građa, ponajprije ona sakralne tematike ostala u skladateljevoj ostavštini, u godinama nakon autorove smrti ona je, međutim, postajala sve nedostupnijom. Štoviše, zbog neodređenih i nejasnih oklonosti bilo ju je teže locirati, a kamoli sabrati i srediti. Kako je pak – prema iskazima njegovih prijatelja i suradnika – Andrić bio prilično sistematičan te običavao unaprijed sređivati i pripremati radove, tako je mnoge rukopise svojih skladbi i drugih radova grupirao a neke od njih i ostavljao pojedinim institucijama (kao što je to učinio, primjerice, s dijelom svojega melografskog rada, darujući ga *Institutu za etnologiju i folkloristiku*). Stoga su tragovi vodili ponajprije do arhiva časopisa *Sv. Cecilija*, odnosno njezina uredništva, s čijim je dugogodišnjim tajnikom Josipom Korparom Andrić surađivao, odnosno do arhiva *Instituta za crkvenu glazbu*, gdje bi se zapravo trebao nalaziti barem dio crkvenog opusa.¹² Na poslijetku, Andrićevi bi se radovi mogli tražiti i u mjestima skladateljeva boravka ili mjestima izvedbe pojedinih njegovih djela (poput melodrama *Kraljici* u Subotici), odnosno u subotičkoj stolnoj crkvi.

Iako na temelju nepotpune građe, dakle, na temelju nekoliko tiskanih i rukopisnih, svojodobno izvedenih, zacijelo i najvrednijih Andrićevih crkvenih djela, došlo se do sasvim okvirnih značajki: jedna je od njih prepoznatljiva utemeljenost iskaza na narodnom kao ishodišnoj inspiraciji Andrićeva skladateljstva; s druge pak strane, očitom primjenom klasičnih načela u oblikovanju glazbene građe i jednostavnosti u najširem smislu te riječi, potvrdile su se općenite oznake (svih) prigodničarskih djela i/ili onih namijenjenih redovito amaterskim izvedbama.

Dok je relativno bogata melodijska i efektna ritmička raznolikost zacijelo pridonosila onodobnoj popularnosti većine djela, inače redovito isticanoj u kratkim naznakama o Andrićevoj, osobito tamburaškoj glazbi, njegove su sakralne skladbe ostale u sjeni svjetovne glazbe i skromnijeg dometa. Crkvena bi se djela, naime, mogla označiti kao glazbeno nepretenciozne i za prigodne situacije uobličene lirsko-religiozne sličice autora čiji su se dojmovi obogaćivali njegovim prirodnim stvaralačkim darom, koji je – kako je to svojodobno zapazio orguljaš zagrebačke crkve sv. Petra Dragutin Ralašić – “kao spužva u sebe pobrao i sebe svega ispunio glazbom svoga kraja, poklicima i jecajima svojih srijemsko-bačkih sela.”¹³

Najveća se konzervativnost Andrićeva skladateljskog rukopisa ogleda, dakako, u melodijsko-ritmičkoj i harmonijskoj komponenti glazbenog izraza, čija je neposredna jednostavnost, mjestimice i raspjevana linija upotpunjena također vrlo jednostavnim harmonijskim odnosima, što su obično uključivali temeljne funkcije u skladbama prevladavajućih dur i mol tonaliteta, odnosno dijatonske modulacije iz dura u paralelni ili istoimeni mol.

Tekstovni predlošci Andrićevih crkvenih skladbi svjedoče, međutim, o njihovoj relativno visokoj vrijednosnoj razini. Naime, u korelaciji s odabranim tekstovima, autor je mjestimice ostvario

zanimljive vokalne (solističke i zbarske) minijature. Ta su djela obično bila potaknuta umjetničkim stihovima (poput nadahnute pjesme *Isus te danas privukao Sebi* Alekse Kokića), psalmima (Ps. 117 *Ovo je dan*), molitvama (*Ave Maria*) i himnima (himan za svetkovinu Bl. Dj. Marije *Ave, maris Stella*) ali i tradicijom pučke (izvanliturgijske) književnosti (*Mučeniče Kristov: Sv. Nikoli Taveliću*). Uz podjednaku zastupljenost pjesama vezanog (*Isus te danas*), kao i onih slobodnog stiha (*Kraljici*, psalam), posebnu pak pozornost zaslužuju stihovi u prozi Nedjeljka Dugonjića-Vrhovčića (*Kraljici*) namijenjeni recitatoru, koji su bili inspirativnim ishodištem u stvaranju relativno kratkoga instrumentalnog (glasovirskog) preludija.

Premda široko obrazovan i gotovo s enciklopedijskim znanjem, Andrić je bio zapostavljen i nepriznat od oficijelnih društvenih vlasti, zacijelo i zbog svojega kršćanskoga svjetonazora i ponašanja, kao i zbog odanosti Bačkim Hrvatima te, općenito, zanimanja za male narode (Slovaci, Irci, Lužički Srbi) kojima je i svojim radom pokazivao svoju privrženost. Kao katolički intelektualac jednako progonjen (i interniran) od Gestapoa kao i od komunističkih vlasti, ostao je bez formalnih i stvarnih nagrada, zahvala, priznanja i promaknuća. Ipak, unatoč relativnoj marginaliziranosti svoga imena i djela, stvorio je mnoge neraskidive veze u domovini i inozemstvu na područjima na kojima je djelovao te dobio odličja i priznanja od onih koji su cijenili njegov rad. No, "nije izmaknuo potcjenjivanju, kojim su neki suvremenici znali popratiti njegova nastojanja i poticaje da se i najneobrazovanijima trebaju na prikladan način pružati kulturna i estetska dobra,"¹⁴ naglašavajući redovito važnost postupnog prosvjeđivanja puka.

Iako su brojni autorovi interesi i zadaće koje je izvršavao bili prožeti religioznošću u osobnom životu, skladanje crkvenih djela svelo se, međutim, na usputno i sporadično,

a središnje zanimanje "neumornog tamburaškog radnika" za narodno (u najširem značenju te riječi) odvelo ga je u područje tamburaške glazbe, ne samo u skladateljskom, već i u organizacijskom i promotorskom smislu. No, stvarajući na razmeđu između vlastitih potreba, volje i mnogobrojnih dužnosti, mnoga su mu djela pa tako i ona sakralne provenijencije ostala znakom potrebe vremena i trenutka.

S obzirom na skladateljev cjelokupni opus od 700 djela, uz to i oko 2000 zapisanih narodnih popijevki sabranih u zbirke, pedesetak nominalno poznatih skladbi s crkvenoglasbenog područja predstavlja njegov manji dio. I premda faktografski zabilježen, Andrićev je (zasad velikim dijelom zagubljen) sakralni opus – poput brojnih skladateljevih svjetovnih djela – ostao uglavnom nepoznat, zanemaren i nevaloriziran te zapravo postao svojevrsnim pokazateljem položaja njegova autora nekad i danas.

BILJEŠKE:

¹ U Muzeju grada Požege nalazi se fascikl (Fa 24. – Gimnazija) s raznovrsnom građom (Andrićeve autobiografije u rukopisu, manjeg broja notnih materijala skladateljeve svjetovne glazbe, ostalih priloga, programa koncerata i slično), a od materijala koji bi se odnosio na temu crkvene glazbe, sačuvane su samo njegove najranije, pa tako i vrlo dragocjene skladbe: *Ave Maria* (za solo alt i tenor uz orgulje) i *Ave, Maris Stella* op. 20. br. 1 (za muški zbor a cappella), objavljene u listu *Slavonac: Glasilo Marijinih zbornika u Požegi* god. IV (od 7. srpnja 1912.) koji je uređivao Andrić, tada učenik VII. razreda gimnazije. Na ljubazno pruženom uvidu u građu zahvaljujem Mirjani Šperanda, iz Gradskog muzeja u Požegi.

² Skladba *Mučeniče Kristov: Sv. Nikola Tavelić* tiskana je kao jednoglasna melodija (u: *Vječno vrelo* ŠIzbor duhovnih melodija, Župni ured Petričane, Zagreb – Zadar 1996, pj. 144, str. 176.) te u dvoglasnoj verziji, s uvodnim i završnim orguljskim dijelom Anđelka Klobučara (u: *Slavimo Boga*, s orguljskom pratnjom, Hrvatski nadušobrižnički ured u Njemačkoj, F/M – Vijeće Biskupske

konferencije za hrvatsku migraciju – Kršćanska sadašnjost, Frankfurt/M – Zagreb 1993, pj. 462, str. 477.).

³ U časopisu *Sv. Cecilija* dosad su objavljena samo dva notna priloga skladbi Josipa Andrića: *Isus te danas* svojim rukama privukao Sebi za mješoviti zbor, na tekst Alekse Kokića, tiskan u *Sv. Ceciliji*, 43/1 (1973) str. 11-12., te *Ovo je dan* op. 130 br. 2, psalam 117 za solo alt i orgulje: *Sv. Cecilija*, 59/3 (1989) pr. br. 3, str. 1-3.

⁴ Usp. P. B. A[damčik]: *Glazbena literatura*. Dr. Josip Andrić: *Kraljici, Sv. Cecilija*, XXXI/6 (XI-XII 1937) 179.

⁵ Verzija je objavljena u: *Vječno vrelo* ŠIzbor duhovnih melodija, Župni ured Petričane, Zagreb – Zadar 1996, pj. 144, str. 176.

⁶ Skladba se nalazi u: *Slavimo Boga*, s orguljskom pratnjom, Hrvatski nadušobrižnički ured u Njemačkoj, F/M – Vijeće Biskupske konferencije za hrvatsku migraciju – Kršćanska sadašnjost, Frankfurt/M – Zagreb 1993, pj. 462, str. 477.

⁷ Tiskano je u Zagrebu: *Zaklada Tiskare Narodnih novina*, Zagreb 1937.

⁸ Usp. *Sv. Cecilija*, 43/1 (1973) 11-12.

⁹ *Sv. Cecilija*, 59/3 (1989) pr. br. 3, str. 1-3.

¹⁰ Usp. TOMAŠIĆ, uro: Josip Andrić. *Memento* prigodom 25. obljetnice smrti, *Sv. Cecilija*, LXIII/1 (1993) 13.

¹¹ Slijedom spomenutog popisa, u svojim je člancima Andrićeve djela (pa tako i ona duhovne naravi) navodio Julije Njikoš. Usp. NJIKOŠ, Julije: Josip Andrić – uz 100-tu obljetnicu rođenja, *XVII. festival hrvatske tamburaške glazbe u Osijeku*, Hrvatski sabor kulture – Predsjedništvo XVII. festivala hrvatske tamburaške glazbe u Osijeku, Zagreb – Osijek 1994, str. 41-53.; također i strojopis Josipa Andrića pod naslovom *Popis kompozicija Josipa Andrića 1909. – 1956.*, 60 stranica, koji se nalazi u posjedu Julija Njikoša.

¹² Tu su pretpostavku, naime, s velikom sigurnošću iznosili mnogi Andrićevi suradnici i prijatelji. Međutim, prvotnim se pretraživanjem relativno nesredene i u skućenim uvjetima čuvane građe *Instituta za crkvenu glazbu*, čijem se tajniku Damiru Šumečkom na ovome mjestu izriče zahvala, zasad nije uspjelo doći do Andrićevih notnih izvora.

¹³ Usp. Sudovi o Andrićevim skladbama, *Hrvatska straža*, 12/114 (22. svibnja 1940) 7.

¹⁴ Usp. TOMAŠIĆ, uro: Josip Andrić. *Memento* prigodom 25. obljetnice smrti, *Sv. Cecilija*, LXIII/1 (1993) 14.